

İSTANBUL'UN ŞARKISINI DUYAN ŞAİR ORHAN VELİ

ozgeuyal@yahoo.com

ÖZGE UYSAL

"bilmezler yalnız yaşamayanlar, nasıl korku verir sessizlik insana; insan nasıl konuşur kendisiyle; nasıl koşar aynalara, bir cana hasret, bilmezler..."
Orhan Veli

Şiir üzerine konuşmaya ve yazmaya cesaret etmem için daha önünde uzun zaman var. Ancak tanışık olduğum, şiirlerinin sesini duyabildiğim ve sevdiğim şairlerle ilgili yazma hevesim hep bakiydi. Bu yazı da bu hevesin sonucunda kendini var etti.

Şiirle ilgili doğru, yanlış, eksik, gibi keskin yorumları her zaman fazla iddialı bulmuşumdur. Yanlış anlaşılmasın, "şiir, duygu işidir." gibi kolayca bir açıklamayı takip etmiyorum. Şiir, pek tabii, dil, üslup, biçim, ölçü gibi basamaklarla inşa edilen bir anlam kulesidir. Şiir, dildeki en zorlu ve en meşakkatli yolculuktur belki de. Bu nedenle ben şiiri iyi-kötü, doğru-yanlış olarak sınıflandırmıyorum. Benim için şiir ikiye ayrılır: sevdiğim şiirler ve diğerleri. Bu yazıda da şiirlerini çok sevdiğim, gelenekten beslenerek yeniyi inşa etmenin yollarını öğrendiğim bir şairi anlatmaya çalışacağım, dilim döndüğünce. Benim Orhan Veli ile tanışıklığım ortaokul yıllarıma dayanıyor. Orhan Veli'nin Adam **Yayımları**'ndan çıkan "Bütün Şiirleri" kitabı, benim ilk şiir kitabımdır. Hatta topluluk önünde okuduğum ilk şiir de Orhan Veli'nin Kitab-e-i Seng-i Mezar şiiridir. Bu yazı vesilesiyle, ortaokulda beni Orhan Veli ve şiirleriyle tanıştıran Tülay öğretmenime de teşekkürlerimi iletmek isterim.

İYİ ŞİİR NE DEMEKTİR?

Ališmış dışına çıkmak her zaman cesaret ister. 36 yıllık kısa yaşama Türk şiir geleneğine başkaldırma cesaretini, farklı edebi türlerde yazdığı eserlerini, çevirilerini ve kadim dostlukları sığırdı Orhan Veli Kanık. Orhan Veli'nin şiirleri, geleneksel şiirden farklı temaları barındırması ve alışılmış dışındaki üslubu sebebiyle çokça "kötü şiir" nitelendirilmesine maruz kaldı. Yeniliğin peşinde koşan, yeninin getireceği tazeliği hasret her edebiyatçı gibi Orhan Veli de yaşadığı dönemde az okunarak cezalandırıldı. Ve tabii ki bu cezanın kendisini durdurmasına müsaade etmedi, iyi ki de etmedi. Orhan Veli, eserlerinin oluşum sürecinde gelenekselleşmiş edebiyat kalıplarının her türünün uzağında kaldı. "İyi şiir ne demektir?" sorusunun cevabındaki çoksesliliğe, onun ve bu yolda omuz omuza çalıştığı arkadaşları Melih Cevdet'le Oktay Rifat'ın katkısı büyüktür. Orhan Veli aynı zamanda şiirde ele aldığı konular ve şiirlerinde kullandığı sözcüklerle de bu farklılaşmanın örneği bir şair oldu.

SEMBOİZMİN YOĞUN ETKİSİ

Aslında bir yazarmı ya da şairin edebi üretim süreçlerinin belli dönemlere ayrılması tercih etmem ancak bir şair olarak Orhan Veli'nin Garip akımının ilanımdan sonra yazdığı şiirlerindeki dönüşümü gözden kâğıtsızdır. Orhan Veli, ilk olarak Varlık Dergisi aracılığıyla şiirlerini

36 yıllık yaşama Türk şiir geleneğine başkaldırma cesaretini, farklı edebi türlerde yazdığı eserlerini, çevirilerini sığırdı Orhan Veli Kanık'la daha yakından tanışmak isteyen yahut Orhan Veli'yle hasret gidermek isteyenler... Bu yazı sizin için...

edebiyatseverlerle buluştu. O dönemki edebiyat çevrelerinde hüküm olan, Ahmet Haşim'in sembolizminin etkisiydi. O dönem şiir yazan ve edebiyat çevrelerinde tanınan birçok isim, sembolizmin yoğun ve belirsiz ikliminin etkisinde eserlerini kaleme aldı. Orhan Veli'nin ilk şiirleri de tuğu Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek şiirleri gibi dönem **sanat** anlayışının izlerini taşıyor; ölüm, rüya, zaman gibi sembolizmin temel kavramlarını barındıran şiirler, geleneksel Türk şiirin tüm özelliklerini barındırıyor. Bu dönemde Orhan Veli'nin şiirlerinde sadeliğin izi yoktur. Orhan Veli'nin henüz kendi kavuşmuş değildir.

Garip akımı
1930'lu yıllarda Orhan Veli'nin şiir anlayışında değişmeye başlar ve bu değişiklik şiirlerinde de kendini hissettirir. Geleneksel şiirle arasında mesafe koyduğu birkaç yıldan sonra, 1941 yılında, Orhan Veli, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat Horozcu üçlüsünün Garip kitabı yayımlanır. Garip, bir şiir kitabıdır ancak kitabın Orhan Veli tarafından kaleme alınan önsöz, yeni şiir anlayışının manifestosu niteliğindedir. Garip ismi, yeni şiir anlayışlarının edebiyat

çevrelerinde nasıl değerlendirileceğini de gözler önüne serer. Garip akımı, Fransız sembolizmini ve dolayısıyla Ahmet Haşim'in şiir anlayışını reddederken, aynı zamanda Nâzım Hikmet'in temsilcisi olduğu toplumsal şiiri ve hece ölçüsünü de reddeder.

Garip akımı, Birinci Yeni Şiiri olarak da adlandırılır. Bunun nedeni, İkinci Yeni Şiiri'nin doğuşuna zemin hazırlayan Garip akımı olmasıdır. Aslında İkinci Yeni, şiirdeki somutlaşmaya ve gündelikleşmeye bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu akımlara dâhil olan şairlerin şiirleri incelendiğinde, İkinci Yeni şiirindeki farklılıklar çok daha net biçimde kendini açığa vurur. İkinci Yeni akımının ismi, Muzaffer Erdoğdu tarafından belirlenmiştir. Akımın öne çıkan şairleri Cemal Süreya, Turgut Uyar, Edip Cansever, Ece Ayhan ve Sezai Karakoç'tur. İkinci Yeni Şiirleri, anlamca kapalılığı, soyut

şiiri ve biçimci şiir anlayışını benimseyerek Garipçilerden çok başka bir şiir anlayışının izini sürmüştür.

GÜNDELİK DİLDEKİ SÖZCÜKLER

Orhan Veli'nin 1940'lı yıllardaki şiirlerine baktığımızda, şiirin ayrıcalıklı, gündelik dilin uzağında anlamlar barındıran bir edebi tür olmasına tepkisi açık biçimde görülür. Rüya, zaman gibi gündelik hayatın dışında, imgelerle örülü temalardan uzaklaşmış; gündelik dildeki sözcükler ve temaları şiirine konuk etmiştir. Şiirde vezire ve kâfiyeye neden yer vermediğini, Garip'in önsözünde şöyle açıklar: Kafiyeyi ilk insanlar ikinci satırın kolay hatırlanmasını temin için, yani sadece hafızaya yardımcı olmak amacıyla kullanmışlardır. Fakat onda sonradan bir güzellik buldular. Onu, hikmeti vücudu aşağı yukarı aynı olan vezinle birlikte kullanmayı bir maharet saydılar. Bu suretle farkına varılan, yani vezirle, kâfiye ile temin edilen bir ahenkten zevk duymak yahut da lakırdıyı bu basit ölçüler içinde söylemeyi maharet sayabilmek; safdilliklerin herhalde en muhteşemi olmalıdır. Söz **sanatlarının** ve divan edebiyatı şiir geleneğini tamamen terk eden şair, ölçülü şiir anlayışını da bir kenara bırakır; Orhan Veli şiirlerindeki abengi, ses-söz yinelenmeleriyle kurmuştur.

TÜRK ŞİİRİNDEKİ DEĞİŞİM

Garip, şiiri elit **sanat** takipcilerinin masasından alıp herkesin ulaşabileceği bir yere koyma amacıyla yola çıkar. Gündelik dilin ve temaların şiire buyur edilmesinin en büyük nedeni budur. Kimilerince bu şiirin hak ettiği değerin alışıdır ancak Garipçiler, bu türlü tepkileri göze alarak Türk şiirindeki değişimin öncüsü olmuşlardır. Orhan Veli, şiirin hiçbir sınıfı eğlencesi olmayacağı Garip'te şu sözlerle ilan eder: Bugünkü dünyayı dolduran insanlar yaşamak hakkını mütemadi bir didişmenin sonunda bulmaktadırlar. Her şey gibi şiir de onların hakkıdır ve onların zevkine hitap edecektir. Bu, mevzu bahis kitlelerin istediklerini eski edebiyatın aletleriyle anlatmaya çalışmak demek de değildir. Mesele

bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafasını yapmak olmayıp sadece zevkini aramak, bulmak ve **sanat** hüküm kılmaktır.

GÖZDEN KAÇAN İNSANLARIN ÖYKÜLERİ

Dil ve biçim konularının dışında, Garipçiler'in Türk şiirine getirdiği en büyük yenilik, şiirin konusundaki renklilik olmuştur. Onların şiirindeki kahramanlarla vapurda, bir so-kağın köşesinde ya da yolda yürürken karşılaşmaz mün-kündür. İdealle edilmiş hayatlar yaşayan karakterler değil, gündelik hayatın koşuşturmacası içerisinde gözden kaçan insanların öykülerinden beslenen bir şiir anlayışları vardır. Asım Bezirci'ye göre Garip akımının etkileri çok farklı alanlara yayılmıştır. Sabahattin Kudret Aksal, Behçet Necatigil, Metin Eloğlu, Rüstü Onur, Necati Cumalı, Salâh Bırsel gibi isimler de Garip akımının etkisi altında eserler kaleme almışlardır. 2014 yılında, **Wapı Köşen Yayınları**, Garip'in bire bir baskısını yeniden yayımladı. Orhan Veli sevenler ve Türk şiirindeki Garip serüvenini merak edenler için bulunmaz bir fırsattır. Ömrünün sonuna kadar belli bir anlayış çerçevesinde eser vermek, tabii ki Orhan Veli'den beklenecek bir iş değildir.

Bu nedenle, Garip etkisinden sonra farklılaş-tığı, yeni şeylere yöneldiği bir döneme girer. Garip akımını terk etmekle suçlanır. Bir şair olarak, ömrünün sonuna kadar takip ettiği tek bir değişmezi vardır: Yenilik. Dilde, üslupta, teknikte; şiir insanının her basamağında yenilik... Orhan Veli'nin şiiriyle ilgili söz söyleme çabasına giren herkes görecektir ki Orhan Veli'deki bu yenilik sevdası kendini her dönem belli eder.

YAPRAK DERGİSİ

Orhan Veli, 1948 yılında, politik gelişmeler sebebiyle Milli Eğitim Bakanlığı'nın Ter-cüme Bürosu'ndaki işi bıraktıktan sonra, kendisiyle benzer düşünce ikliminde olan şairlerle bir araya gelmeye başlar. Abidin Dino, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday'ın da dâhil olduğu şair grubu bir dergi çıkarmaya karar verir. Dergi, Orhan Veli'nin öncülüğünde yayım hayatına başlar. İlk sayısı

1 Ocak 1949'da çıkan Yaprak Dergisi'nde, Sait Faik Abasıyanık, Cahit Külebi, Cahit Sıtkı Tarancı gibi yazar ve şairlerin eserleri yayımlanır. Yaprak Dergisi, 1 Haziran 1950'ye kadar 28 sayı **yayımlanır** ve 28. sayısıyla okuyucuya veda eder. Orhan Veli'nin edebiyatseverler tarafından fazla bilinmeyen bir yönü vardır, şair çevirileri. Bize, çok farklı ülkelerden ünlü şairlerin şiirlerini kendi dilimizde okuma fırsatı sunmuştur. Çeviri şiirlerinin ilk toplu baskısı Adam **Yayımları** tarafından, 1990 yılında yapılan şair çok farklı isimleri bir araya toplar. Kimler yoktur ki bu **kitapla**? Fransız şiirinin çok okunan isimleri Baudelaire, Rimbaud, Eluard, Aragon; İran şiirinin mistik şairleri Ömer Hayyam ve Mevlana; aynı zamanda Çin, Japon ve Antik Yunan şiirinden de birçok dileye kavuşmamızı müjdelleyen kişi olmuştu Orhan Veli. Çevirilerinin bazıları, o öldükten sonra yayımlanmıştır.

HAMLET VE VENEDİK TACİRİ

Orhan Veli, yalnızca şiir çevirileriyle de kalmaz; Moliere'nin Scapin'in Dolapları ve Versailles Tüatı ve Sicilyalı Yahut Resimli Muhabbet oyunlarının, Gogol'un Üç Öykü'sünün, Shakespeare'in Hamlet ve Venedik Taciri oyunlarının ve La Fontaine Masalları'nın da çevirmendir. Tüm bu yoğun çalışmanın içerisinde, 1947 yılında Varlık **Yayımları** tarafından basılan bir Fransız Şiiri Antolojisi de sığdırmayı başarmıştır. Orhan Veli'nin çevirdiği Antigone ve Jean-Paul Sartre'in Saygılı Yosma'lı ölümünden sonra yayımlanabilmiştir. Antigone şairin vefatından sonra bir dönem İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda izleyicileri bulmuştu. Geçmiş yıllar içerisinde Orhan Veli'nin birçok şiiri bestelendi, **sanatın** farklı alanlarına ilham verdi. Dedikodu, Anlatıyorum, Bedava Yaşıyoruz şiirleri birçok **sanatçı** tarafından seslendirildi; şiirlerinden bir seçki oluşturulan Murathan Mungan, Bir Garip Orhan Veli isimli bir oyun yazdı; Müşfik Kenter, sesliye, tek kişilik bir oyunda yitirince Orhan Veli'nin şiirlerine can verdi. Türk şiiri içerisinde kendine has üslubu, yeniliğin peşinde geçirdiği şairlik serüveni ve şiirleriyle iz bırakan Orhan Veli ile ilgili son dönemde en dikkat çekici çalışmanın, Haluk Oral'ın Bir Roman Kahramanı Orhan Veli kitabı olduğunu düşünüyorum. Bu yazı aracılığıyla Orhan Veli'yle daha yakından tanışmak isteyen yahut Orhan Veli'yle hasret gidermek isteyen okuyuculara bir tavsiye niteliğinde...

